เงื่อนไขการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้[1]

CONDITIONS FOR CREATING ILLUSTRATED STORYBOOK ON LEARNING COVID-19 FOR MUSLIM CHILDREN IN THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง / ABDULLAH CHELONG
สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
DEPARTMENT OF SOCIETY, CULTURE, AND HUMAN DEVELOPMENT, FACULTY OF LIBERAL ARTS, PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

ปัญญา เทพสิงห์ / PUNYA TEPSING
ศูนย์วิจัยความเป็นเลิศด้านภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ในอาเซียนตอนล่าง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
RESEARCH CENTER FOR LANGUAGE, CULTURE, AND HUMAN DEVELOPMENT IN LOWER ASEAN, FACULTY OF LIBERAL ARTS, PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

เกษตรชัย และหีม / KASETCHAI LAEHEEM
ศูนย์วิจัยความเป็นเลิศด้านภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ในอาเซียนตอนล่าง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
RESEARCH CENTER FOR LANGUAGE, CULTURE, AND HUMAN DEVELOPMENT IN LOWER ASEAN, FACULTY OF LIBERAL ARTS, PRINCE OF SONGKLA UNIVERSITY

Received : August 22, 2023
Revised : November 3, 2023
Accepted : November 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อหลัก 6 กลุ่มโดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนมุสลิม 2) ผู้นำศาสนาอิสลาม 3) นักวิชาการมุสลิม 4) นักสาธารณสุขมุสลิม 5) ประชาชนมุสลิม และ 6) เยาวชนมุสลิม รวมทั้งสิ้น 18 คน ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างบทสรุป นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีเงื่อนไขสำคัญ 5 ประการ 1) เงื่อนไขด้านศาสนาและบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิม การสร้างนิทานควรใช้อักษรยาวี ชื่อและตัวละครควรแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวละครสามารถแสดงให้เห็นถึง

1 งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากำลังคน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การวิจัย และการสร้างนวัตกรรม (บพค.)

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมุสลิมที่เชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม 2) เงื่อนไขด้านเนื้อหา ควรนำเสนอทั้งด้านบวกและด้านลบ เนื้อหามีความพอดี ระมัดระวังการนำเสนอประเด็นความเชื่อ ควรสะท้อนความเชื่อในศาสนา วิถีวัฒนธรรมมลายู และเนื้อหาควรถูกกำหนดโดยชุมชน 3) เงื่อนไขด้านภาษา ควรเลือกใช้ภาษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษามลายูท้องถิ่น มลายูกลาง รวมถึงควรใช้ภาษาไทยร่วมด้วย 4) เงื่อนไขด้านภาพประกอบ ควรแสดงถึงสภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรในชุมชน วัฒนธรรม ความรู้ และความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับอัตลักษณ์ชาวมลายูมุสลิม 5) เงื่อนไขด้านการเผยแพร่ต้องคำนึงถึงกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญ ทั้งนี้ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร ผลของการสื่อสารเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักและให้ความสำคัญ

คำสำคัญ: การถอดบทเรียน, นิทานประกอบภาพ, โรคระบาดโควิด-19, มุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The purpose of this research was to examine the conditions for the creation of illustrated storybook about Covid-19 for Muslim children in the three southern border provinces. Purposive sampling was used for participants selection. Data were collected through focus group discussion and in-depth interviews. Eighteen participants consisted of Muslim community leaders, religious leaders, academicians, public health professionals, citizens, and youths. To ensure data validity, triangulation methods were employed. The data were analyzed, concluded, and presented and through descriptive analysis.

Research identified five key conditions for creating illustrated storybooks about Covid-19 for Muslim children in Thailand's three southern border provinces. Firstly, considering both religious sensitivities and the context of Malay Muslim culture, creating these fairy tales should utilize the Melayu language, or the Yawee dialect. The character's clothing should incorporate elements that showcase the local culture's identity. The character's Malay name is chosen to represent their locality. The characters can serve as representations of Muslim traditions that connect to Islamic principles. Secondly, content conditions should present both positive and negative aspects. The content, while carefully addressing the issue of beliefs, should ultimately reflect religious perspectives. Malay culture and content should be authentically represented by the Malay community. Next, language use should reflect the local context, prioritizing local Malay dialects, Middle Malay, and Thai as appropriate. Also, illustrations should depict the geographic setting, highlighting the environment, community resources, cultural practices, knowledge systems, and faith traditions that shape Muslim Malay identity. Lastly, participatory communication processes play a significant role in shaping children's learning outcomes.

Keywords: Lessons Learned, Illustrated Storybook, Covid - 19, and Muslim in Three Southern Border Provinces

บทนำ

ภายใต้ความเสี่ยงในการติดเชื้อและผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือ โควิด-19 ทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อน แต่อาจจะปฏิเสธไม่ได้ว่าในบริบทของความเป็นชุมชน ยังมีสิ่งที่สามารถดำเนินขึ้นและปฏิบัติตามสืบเนื่องกันมาเป็นชั่วอายุจนกระทั่งกลายเป็นระบบค่านิยมของชุมชน อันหมายถึงความเชื่อในทางศาสนาหรือจิตวิญญาณ ค่านิยมเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยกำหนดคุณค่า ความเชื่อ และกิจกรรมของชุมชนทั้งหมด ไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา ความสัมพันธ์ของบุคคล ทัศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมไปถึงโครงสร้าง

ทางสังคมในชุมชน มีผลให้ชุมชนธำรงรักษาความเป็นปึกแผ่นทางกายภาพและจิตวิญญาณ ตลอดจนลักษณะความเข้มแข็งอื่น ๆ ไว้ได้อย่างกลมกลืน และหากพิจารณาสังคมมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะในความเป็นชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผูกพันกับข้อปฏิบัติทางศาสนาอิสลามอย่างใกล้ชิดและเคร่งครัด เพราะหลักปฏิบัติทางศาสนาได้กำหนดข้อปฏิบัติไว้เกือบทุกประการ อาจกล่าวได้ว่าข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลามเป็นธรรมนูญแห่งชีวิตหรือวิถีชีวิตของสังคม (อภิวัฒน์ รัตวราหะ, 2563; อรศรี งามวิทยา, 2549; วินัย ครุวรรณพัฒน์, 2523) ทั้งนี้การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ได้กลายเป็นโรคระบาดใหญ่ที่กระจายไปทุกที่ การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจึงยิ่งสำคัญมากขึ้นกว่าเดิม ชุมชนมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการตั้งคำถามถึงวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการรับมือกับการระบาด โดยเฉพาะการให้ความสนใจในช่วงเริ่มต้นการแพร่ระบาด ที่ผู้คนต้องการทราบถึงสาเหตุ จุดเริ่มต้น แนวทางในการจัดการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชุมชน โดยเฉพาะการสร้างการรับรู้และการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 ในชุมชนมุสลิมที่เป็นไปตามหลักการอิสลาม (ผาสุก แก้วเจริญตา และคณะ, 2566; ยุทธนา เกื้อกูล, 2566; อดัม คูชาร์สกี้, 2563; เกษตรชัย และหีม, 2560)

สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา และจังหวัดปัตตานี ผ่านการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ อันเป็นความพยายามในการสร้างการรับรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่ดีในการปฏิบัติตัวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยการนำความรู้และใช้ความรู้ที่แฝงฝังอยู่ในสังคมมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกับวิถีอิสลาม มาประกอบสร้างสื่อนิทานประกอบภาพ อย่างไรก็ตามเพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาการเรียนรู้ดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ต้องนำเอาระบบค่านิยม คุณค่า ความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมอันเป็นฐานความคิดความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังของการเรียนรู้ของสังคมมุสลิมมาเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพ ซึ่งสอดคล้องกับเกศราพร ทองพุ่มพฤกษา (2566) ที่นำเสนอประเด็นเด็กกับนิทานภาพว่า นิทานภาพเป็นตัวกลางที่สำคัญในการส่งผ่านบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของสังคมและชุมชนไปยังเด็ก สิ่งที่ถ่ายทอดและสื่อสารไปล้วนพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กทั้งสิ้น ทั้งนี้ นีนนิมมาน ยอดเมือง (2566) กล่าวได้น่าสนใจว่านิทานสำหรับเด็กต้องวางโครงสร้าง เรียบเรียงเนื้อหา และเลือกใช้ภาษาที่สอดคล้องกับเด็ก รวมถึงบริบทวิถีชีวิตร่วมด้วย บทความวิจัยฉบับนี้จึงฉายภาพให้เห็นถึงฐานความคิดความเชื่อที่ได้จากการศึกษาเงื่อนไขของการสร้างสรรค์นิทานประกอบภาพในสังคมมุสลิมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะด้านความเชื่อที่สังคมส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ชุดความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้เป็นผลของการจัดการความรู้ก่อนริเริ่มดำเนินการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพ เพื่อนำความรู้และเรื่องราวที่ได้จากประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ภูมิปัญญา องค์ความรู้ขององค์กรและกลุ่ม ออกมาเป็นบทเรียนที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) อันนำมาซึ่งการตกผลึกเป็นชุดภาพอนาคตที่นำไปสู่การสร้างสรรค์สื่อนิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป (นิคม สุวพงษ์, 2565; อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และคณะ, 2563)

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเงื่อนไขการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ภาคสนามโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth interview) ในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนร่วมด้วย เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key informants) หรือกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 6 กลุ่ม จำนวน 18 คน ในพื้นที่ชุมชนเขตอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการศึกษาด้านอิสลามศึกษาใน

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนมุสลิม 2) ผู้นำศาสนาอิสลาม 3) นักวิชาการมุสลิม 4) นักสาธารณสุขมุสลิม 5) ประชาชนมุสลิม และ 6) เยาวชนมุสลิมที่มีอายุระหว่าง 15 - 18 ปี โดยเลือกวิธีการเจาะจงไปยังผู้ที่มีข้อมูลมากตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์มาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยการถามซ้ำตัวบุคคลแต่ต่างเวลา สถานที่และหลายบุคคลในประเด็นคำถามเดียวกัน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างบทสรุป สุดท้ายเป็นการรายงานผลเชิงวิเคราะห์พรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง เงื่อนไขการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1) เงื่อนไขด้านศาสนาและบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิม

ศาสนาอิสลามและบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิมกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพ เมื่อมีมุสลิมบางกลุ่มเห็นว่า การสร้างนิทานประกอบภาพหมิ่นเหม่ต่อหลักศาสนาอิสลาม หากนิทานนั้นเขียนภาพประกอบที่มีลักษณะเป็นรูปร่างของของมนุษย์ร่วมด้วย อย่างไรก็ตามจากการระดมความคิดจากนักวิชาการมุสลิมที่มาจากหลากหลายสาขาพบว่า ศาสนาอิสลามมิได้มีเงื่อนไขต่อการสร้างนิทานประกอบภาพมากนัก ผู้นำศาสนาที่ร่วมเวทีเห็นว่าจากการพบผู้นำศาสนาคนอื่น ๆ ยังไม่มีใครต่อต้าน หากการสร้างนิทานประกอบภาพนั้นสร้างเพื่อการเรียนรู้ โดยมิได้ตั้งภาคีกับพระเจ้าในอิสลาม (อัลลอฮฺ) การไม่ให้นำภาพที่มีลักษณะรูปร่างคล้ายมนุษย์เข้ามาในบริเวณบ้านก็เพื่อไม่ให้ตั้งภาคีกับพระเจ้า หากเป็นการสมมติรูปบุคคลจะเป็นสิ่งต้องห้าม การสร้างลักษณะนี้ทำมิได้เด็ดขาด มิฉะนั้นอาจทำให้เข้าใจไขว้เขวจนนำไปสู่การเคารพบูชา การเขียนภาพประกอบถ้าใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน เพื่อเสริมความรู้ ไม่ใช่เป็นการตั้งภาคีกับพระเจ้าก็สามารถกระทำได้ แม้จะวาดภาพประกอบเป็นรูปคนก็ตาม มีหลายหน่วยงาน เช่น สสม.ใช้ภาพประกอบที่มีลักษณะรูปคนเป็นสื่อการเรียนรู้ ไม่พบว่ามีกลุ่มใดต่อต้าน มุสลิมส่วนใหญ่เข้าใจในเจตนารมณ์ของผู้วาดหรือผู้ผลิตสื่อ แม้ในหนังสือด้านอิสลามศึกษามีหลายเล่มที่มีรูปภาพคนเป็นสื่อประกอบ ซึ่งถือว่าไม่มีเจตนาใด ๆ นอกเหนือจากการให้ความรู้ การใช้ภาพคนเป็นส่วนหนึ่งของนิทานประกอบภาพเพื่อผลิตสื่อด้านโควิด-19 ถือเป็นการสร้างประโยชน์ในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม

ศาสนาอิสลามมีความเชื่อมโยงกับบริบทสังคมมลายูมุสลิมในพื้นที่หลายลักษณะ จนเห็นเป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่น วัฒนธรรมมลายูมุสลิมที่ควรปรากฏในเนื้อหานิทานตามทัศนะของผู้ร่วมประชุม **ประการแรก**คือ การใช้อักษรยาวี ซึ่งมีภูมิหลังการแปลงจากอักษรอาหรับในคัมภีร์อัลกุรอาน อันเป็นเหตุให้ผู้ปกครองยอมรับหากหนังสือที่บุตรหลานอ่านมีภาษายาวีประกอบด้วย อักษรที่สอดรับกับสิ่งคุ้นเคยจะทำให้ผู้ปกครองยอมรับที่จะนำหนังสือนิทานเข้าบ้าน ฉะนั้นการผลิตนิทานประกอบภาพที่ใช้อักษรยาวีร่วมด้วย จะยิ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ประเด็นโรคระบาดของโควิด-19 ได้ง่ายยิ่งขึ้น รวมไปถึงเป็นการพัฒนาการใช้ภาษาท้องถิ่นสำหรับเด็กอีกด้วย **ประการที่สอง**การแต่งกายของตัวละคร ควรแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของสังคมมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาทิเช่น ผ้าโสร่ง หมวกกะปิเยาะ ชุดกูรุง ชุดฮิญาบ เป็นต้น **ประการที่สาม**ชื่อของตัวละครควรใช้ชื่อที่ชุมชนมุสลิมใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและไม่แยกส่วนไปจากชีวิตประจำวันของเด็ก รวมถึงเป็นการสร้างความดึงดูดใจในเรื่องราวมากขึ้น **ประการที่สี่** ประเพณีของตัวละคร ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมุสลิมที่เชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม เช่น การถือศีลอดการละหมาด หากสามารถสอดแทรกเข้าไปในบทละคร จะยิ่งทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้สำหรับเด็กมุสลิมได้อีกด้วย ทั้งนี้ถือเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชีวิตประจำวันสำหรับเด็กมุสลิมร่วมด้วย **ประการที่ห้า** ในการสร้างนิทานประกอบภาพควรสะท้อนปรัชญาชีวิต หรือสอดแทรกหลักคำสอนในถิ่นมลายู เพื่อให้เด็กมุสลิมสำนึกรักบ้านเกิด รวมถึงอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมที่มีอยู่รอบ ๆ ชุมชน อย่างไรก็ตามหากต้องสร้างสื่อนิทานประกอบภาพสำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของชาวมุสลิม ทั้งนี้เพื่อให้การสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพดำเนินขึ้นอย่างมีส่วนร่วม อันเนื่องจากบริบทในพื้นที่มีความซับซ้อนในทางชาติพันธุ์

การเมือง วัฒนธรรมความเชื่อ หากการผลิตสื่อนิทานประกอบภาพส่งผลกระทบต่อความเป็นมนุษย์ อาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งในอนาคตได้อีกด้วย

2) เงื่อนไขด้านเนื้อหา

การสร้างนิทานประกอบภาพเพื่อเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวคิด ผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขด้านเนื้อหาต้องให้ความสำคัญกับ **ประการแรก** คือ เนื้อหาต้องมีความเป็นไปเพื่อส่งเสริมการดำรงอยู่อย่างสันติ และมุ่งส่งเสริมให้เยาวชนให้ความสำคัญกับการรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะสถานการณ์ที่มีภัยพิบัติ เด็กมุสลิมต้องให้ความร่วมมือในการดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชน รวมถึงการมององค์รวมไปถึงระดับชาติ อย่างไรก็ตามเนื้อหาอาจจะเพิ่มสถานการณ์เชิงลบได้ แต่อาจจะต้องพิจารณาว่าไม่ส่งผลต่อการคุกคาม ความไม่เป็นธรรม และความไม่ปลอดภัยทางความคิดของเด็ก **ประการที่สอง** การดำเนินเรื่องของบทละครควรกำหนดตัวละครที่ชัดเจน เช่น พระเอก นางเอก ตัวหลัก ตัวรอง และตัวประกอบฉากอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้รับสารจากสื่อนิทานประกอบภาพมีความสับสน ยากต่อการทำความเข้าใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่มีข้อจำกัดด้านการเรียนรู้ **ประการที่สาม**เนื้อหาอาจมีตัวละครเป็นคนหรือสัตว์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความหลากหลายของตัวละคร อย่างไรก็ตามในมุมมองของสังคมมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มิได้มองว่าการนำสัตว์มาใช้เพื่อประกอบฉากผิดหลักศาสนาแต่อย่างใด หากเนื้อหานั้นไม่ได้นำเสนอข้อมูลเพื่อตั้งภาคีกับพระเจ้า อนึ่งการนำเสนอเนื้อหาเพื่อป้องกันปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ถือเป็นการดูแลสังคมในมิติอิสลาม สังคมควรให้ความร่วมมือในการป้องกันก่อนที่จะมีการแก้ไขปัญหา **ประการที่สี่** เนื้อหาควรสะท้อนมุมมองทัศนคติ และปรากฏการณ์ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อให้เด็กมุสลิมเข้าใจถึงสถานการณ์และสามารถจินตนาการในการให้ความช่วยเหลือสังคมได้ด้วย โดยเฉพาะการนำเสนอประเด็นข้อถกเถียงเรื่องการรับหรือไม่รับวัคซีนของประชาชาชน ความผิดพลาดของการสื่อสารที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน ทั้งนี้เนื้อหาต้องส่งเสริมความรู้ที่จะให้เด็กมุสลิมนำไปปฏิบัติได้จริงอีกด้วย **ประการที่ห้า** การนำเสนอเนื้อหาต้องมีการกำหนดโครงสร้างของประโยคให้ชัด ไม่แน่นจนเกินไป ใช้คำที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย ทั้งนี้เพื่อให้เด็กในฐานะผู้รับสารสามารถอ่านนิทานประกอบภาพได้อย่างต่อเนื่องไม่น่าเบื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับโรคระบาดสำหรับเด็ก ควรนำเสนอให้เข้าใจได้ง่าย สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้อย่างท่วงที **ประการที่หก** ในการแต่งเรื่องต้องพึงระวังในประเด็นที่ละเอียดอ่อน เช่น ประเด็นความเห็นต่างกับภาครัฐ ประเด็นความเชื่อที่เกี่ยวโยงกับศาสนา ความขัดแย้งในทางชาติพันธุ์ ซึ่งผู้แต่งเรื่องอาจต้องศึกษาอย่างลุ่มลึก สามารถอธิบายถึงที่มาของข้อมูลได้ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความเอนเอียงของเนื้อหาที่เกิดจากผู้แต่งเรื่องเอง **ประการที่เจ็ด** เนื้อหาควรสะท้อนบริบทเชิงพื้นที่ ความเชื่อในศาสนา วิถีวัฒนธรรมมลายู ทั้งนี้ประเด็นความเชื่อทางศาสนาอาจต้องสร้างความสัมพันธ์กับโรคระบาดที่แสดงให้เห็นว่า โรคระบาดในมิติศาสนาเป็นอย่างไร เนื้อหาเรื่องราวถ้าสอดคล้องกับบริบททางศาสนากับบริบทในพื้นที่จะทำให้เข้าถึงผู้รับสารได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้การสร้างนิทานประกอบภาพเพื่อเด็กควรให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต การเพิ่มความรู้ที่ส่งผลต่อทัศนคติในทางที่ดี อันเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการในการสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพ **ประการที่แปด**เนื้อหาต้องแสดงแก่นเรื่อง หรือข้อคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง

แนวทางสำหรับสร้างนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สามารถเรียนรู้ได้จากนิทานสองเรื่อง คือ เรื่องที่หนึ่งลูกลิงเข้าใจโควิด เป็นนิทานภาษาไทย ที่พูดถึงเนื้อหาการป้องกันตัวเอง แม่ลิงจะเล่าเรื่องที่มาของโควิดให้ลูกลิงฟัง แล้วเขาจะต้องป้องกันอย่างไร ยกตัวอย่างคำพูดในนิทาน *“แม่ลิงทำความเข้าใจโควิด ติดง่ายถึงตายเชียวนะไวรัสระบาดเสียชีวิตหลายรายแล้วล่ะ ทั้งติดทางน้ำมูกน้ำลาย หน้ากากปิดไว้นะจ๊ะ ที่ต้องล้างมือบ่อย ๆ เพราะมือน้อย ๆ ใช้จับ”* ถ้าเป็นเนื้อหาสำหรับเด็กแล้วต้องการให้เด็กเข้าถึงเรื่องนี้ ถ้าเป็นช่วงเด็กปฐมวัยหรือเด็กเล็กอาจเป็นเนื้อหาเบา ๆ ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ผ่านคนเล่าที่เด็กเชื่อใจและไว้ใจที่สุด อาจเป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูปฐมวัย ถ้าประสงค์ให้เล่มนี้ไปอยู่ในมือของคนใช้งานที่บ้านหรือโรงเรียนก็ได้ เล่มนี้เนื้อหาจบลงไม่ถึงกับว่าเศร้าหรือสุขมาก แต่ทำให้เข้าใจกระบวนการของโควิด-19 เข้าใจทั้งแม่และเข้าใจทั้งลูกว่าถ้าเกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร แล้วจะป้องกันได้อย่างไร ในตัวเนื้อหามีในฉากของคนที่เสียชีวิต เป็นฉากที่คุณหมอพารถปอเต็กตึ๊งมารับลูกลิงตัวอื่นไปโรงพยาบาลเนื่องจากไม่ได้ป้องกัน ซึ่งลูกลิงตัวแรกเห็นแล้วว่าถ้าไม่ได้ป้องกันโรคโควิดจะเป็นแบบนี้ ลูกลิงตัวนี้ก็จะป้องกันตัวเอง

เป็นเนื้อหาแบบเบา ๆ สำหรับเด็กปฐมวัย เข้าใจง่ายมีกระบวนการป้องกันตัวเองทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นเพราะต้องการให้เด็กวัยนี้มีพฤติกรรมในการป้องกันตนเอง เช่น ก่อนจะออกจากบ้านหยิบหน้ากากอนามัยมาใส่ทุกครั้ง หรือว่าหมั่นล้างมือเสมอ ๆ หรือเข้าใจว่าทำไมไม่สามารถใกล้ชิดกับเพื่อนเวลาไปโรงเรียนได้ ก็อาจจะเป็นเนื้อหาง่าย ๆ แบบนี้ อย่างไรก็ตามยังมีกระบวนการป้องกันอีกหลายรูปแบบ ผู้ร่วมประชุมให้ความเห็นในเชิงเนื้อหาที่ต้องการเจาะจงเฉพาะโรคโควิด ถ้าต้องการให้ได้ประโยชน์ ไม่ใช่เพียงปฏิบัติตามที่หมอบอก ไม่เพียงจบเฉพาะโควิด ไม่ต้องไปเจาะจงว่าอันนี้ทำแบบนี้ โควิดจะไม่มาแล้ว ทำตามที่หมอบอกก็จะรอด อย่างอื่นต้องแสดงให้เห็นด้วยเพื่อเขาจะได้ประโยชน์

เรื่องที่สอง เรื่องฮีโร่ของฉันคือเธอ เป็นภาษาไทยภาษาเดียวเช่นกัน ผู้ร่วมประชุมให้ความเห็นว่า นิทานนี้มีแรงบันดาลใจจากการใส่บทบาทหน้าที่ของตัวละคร คือการมีอามานะห์ (การที่บุคคลหนึ่งต้องประพฤติปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบให้สมบูรณ์และดีที่สุด) กล่าวคือต้องทำให้คุณสามารถเป็นฮีโร่ได้ เนื้อหามี 19 หน้า เนื้อหาสื่อให้เห็นว่าทุกคนสามารถเป็นฮีโร่ได้ เป็นการจบที่ไม่ใช่ความสุข (Happy ending) แต่เป็นการจบแบบมีที่ความหมายลึกซึ้ง แก่นของเนื้อหาต้องการสื่อให้เห็นว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะช่วยเรื่องนี้ ส่วนที่เกี่ยวกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้นำศาสนาได้ยกบทบาทเพิ่มเติม ชี้ให้เห็นถึงมนุษย์คนหนึ่งที่อัลลอฮส่งมา มนุษย์สามารถช่วยอะไรได้บ้าง ถ้าช่วยได้แล้วทุกคนสามารถเป็นฮีโร่ได้ ผู้นำศาสนายังระบุว่า ถ้าหมดจากโควิด แล้วมีโรคอื่น ในอนาคตการมีอามานะห์ต่อตัวเองและต่อครอบครัวต่อสังคมเป็นเรื่องจำเป็น เพราะทำให้เด็กได้ความรู้อย่างยั่งยืนไม่ว่าจะเกิดอะไรก็ตามเด็กสามารถดูแลตัวเอง การสร้างเนื้อหาที่แสดงความเป็นฮีโร่ ถ้าเด็กรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง เด็กจะรู้สึกรักตัวเอง รักสังคมและคนรอบข้าง เมื่อเกิดโรคระบาดเด็กอาจจะเสียคนที่เขารัก นิทานที่มีเนื้อหาแบบนี้มีจุดขายเช่นกัน นิทานเสนอถ้าเราสร้างให้เด็กรู้จักคุณค่าในตัวเอง สร้างความหมายว่าเพียงเขาสวมหน้ากากอนามัยหรือเด็ก ๆ ปฏิบัติตามแบบนี้ พวกเขาก็สามารถเป็นฮีโร่ได้แล้ว

นิทานสามารถสร้างความเป็นฮีโร่หรือสร้างความเป็นต้นแบบว่านี่คือสิ่งที่เขาสามารถช่วยสังคมได้เสมอ อาจจะเพิ่มเติมเรื่องหลักการศาสนาในเรื่องของการยอมรับบ้าง อิสลามกล่าวถึงเรื่องการยอมรับต่อกฎสภาวการณ์ที่ถูกทำให้เกิดขึ้น สอนให้เด็กรู้จักการมองโลกในแง่บวกหรือการยอมรับจุดนี้ด้วย เพราะปัจจุบันเราจะเห็นแต่เรื่องลบ ๆ เห็นแต่การบ่น การด่า การไม่ยอมรับความจริง ในเนื้อหาถ้าสอดแทรกเรื่องของการตระหนักรู้ เขาต้องรู้ว่าเขาเป็นอะไร ถ้าเกิดเหตุการณ์ เขาจะต้องทำอย่างไรบ้าง ควรนำเนื้อหาเหล่านี้สอดแทรกในการรับรู้ตนเอง นิทานนี้เป็นตัวอย่างที่ดีทำให้เด็กรู้สึกว่าการเป็นต้นแบบที่ดีของสังคมไม่ใช่เรื่องยาก เมื่ออ่านทุกคนให้ค่าของตนเอง สามารถเป็นฮีโร่ได้ ต้องการให้มีนิทานที่อ่านจบแล้วแล้วสามารถสร้างความท้าทายให้กับเด็ก ทั้งนี้อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ อีกต่อยอดขึ้นมาได้ เช่น อ่านจบแล้วคุณสามารถทำอะไรเพื่อสังคม หรือน้อง ๆ จะบอกอะไรกับพ่อแม่หรือคนใกล้ตัว หรือจะปฏิบัติตัวอย่างไรจะช่วยเหลืออย่างไรบ้างกับคนรอบข้าง

ประการที่เก้าการวางแผนสร้างเนื้อหา เนื้อหาเป็นอย่างไรควรถูกกำหนดโดยชุมชน ดังนั้นต้องแจ้งเป้าหมายให้ชุมชนรับทราบ เป้าหมายของโครงการวิจัยกับเนื้อหาควรสอดคล้องกัน ที่ประชุมชี้นำถึงกระบวนการสร้างสรรค์ที่ชุมชนจะร่วม วางแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างไร จะดำเนินเรื่องนี้แบบไหน วิธีการของแผนปฏิบัติการ (Action plan) คืออะไร สิ่งที่ผู้ร่วมประชุมกังวลในการผลิตเนื้อหา คือข้อมูลเชิงทฤษฎีในการประกอบข้อมูล และระยะเวลาทำโครงการที่ต้องใช้เวลา นับตั้งแต่การเขียนสตอรี่บอร์ด ทำตัวเรื่อง ภาพประกอบขึ้นมา รวมถึงคำแปลจากตัวนิทานที่เด็กวาดขึ้นมา ควบคุมเป้าให้แคบลงถึงภาพสองมิติ แล้วมองเป้าในเรื่องกับสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ ผู้นำศาสนาระบุชุมชนเน้นมากด้านการสื่อสารโควิด ภาครัฐสื่อสารกับชาวบ้านมากมาย หากชุมชนปรับตัวตอบสนองตามวิถีชีวิตใหม่เพียงใด ศิลปะไหลไปตามเทรนด์ถ้ากลับไปย้อนหลังโควิดทุกคนรู้อยู่แล้วในเรื่องการรักษา กระบวนการวัคซีน หากปัจจุบันต้องปรับเนื้อหาที่ทันสมัย ปรับตัวอย่างไรกับวิถีชีวิตใหม่ เล่าเรื่องสิ่งที่เป็นการปรับตัว ผู้ร่วมประชุมหลายท่านพูดถึงการปรับตัวหรืออามานะห์ของตนเอง หากเป็นเช่นนั้นเนื้อหาโควิด-19 ไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำหรืออธิบายอีกแล้ว ควรเห็นภาพในจุดของการปรับตัวในวิถีชีวิตใหม่ ที่ชาวบ้านจะเดินหลังจากนี้ นิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิดจะต่างจากนิทานคนอื่นที่ผ่านมา โควิดกับสาธารณสุขเรื่องนี้เดินทางมานานแล้ว ควรวางแผนให้นิทานเป็นวิธีคิดแบบใหม่ที่สื่อสารให้กับคนในพื้นที่มีการปรับตัวมากกว่า

เนื้อหาเกิดจากแผนคิดชุมชน สร้างแรงจูงใจให้เด็กในชุมชนคิด ผูกเรื่องร่วมกับผู้ปกครอง ในการแต่งเรื่องส่วนใหญ่เด็กจะเล่าเหตุการณ์ที่เขารับรู้ เล่าเรื่องของความทรงจำหรือเล่าเรื่องจากแรงบันดาลใจ ซึ่งสัมพันธ์กับความเป็นฮีโร่ของเขา เด็กบางคนเล่าเรื่องของความทรงจำจากภาพที่เขาเห็น ครอบครัว คนในหมู่บ้าน ในชุมชน หรือเด็กเล่าตัวละครในโลกของการ์ตูน ถ้าเป็นเช่นนี้ควรตีโจทย์ชัดเจนแล้วกลั่นกรองอีกครั้ง เพื่อเอาเรื่องนี้ไปวางเป็นแก่นเรื่อง กล่าวคือเนื้อหานี้มีตัวแรงบันดาลใจ หรือความทรงจำของเด็กเป็นหลัก จะเล่าเรื่องของความจริง เหตุการณ์ หรือว่าสิ่งมหัศจรรย์ เป็นการเล่าตามเส้นทางแต่ละตอน หลังจากนั้นเข้ามาในกรอบคิด พูดประเด็นเรื่องของนิทาน เป็นประเด็นนิทานที่ผู้ปกครองยอมรับ แล้วนำเอาด้านจิตวิทยาส่งเสริมการอ่าน มาพิจารณาตัวเด็กกับการมีส่วนร่วมกับหนังสือครอบครัว สร้างเอกลักษณ์ของหนังสือ การวางแผนนี้เป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้กับนิทานที่จะสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 เมื่อได้เนื้อหาหนังสือนิทานที่เด็กคิดมาแล้ว จากนั้นแปลงเป็นกระบวนการสร้างภาพประกอบเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการสื่อสาร ภาพคงต้องมีลายเส้น ที่มีความคมชัด ความละเอียดพอประมาณ

ประการที่สิบการเติมเต็มเนื้อหา เนื้อหาอาจปรากฏอยู่ในสองส่วน คือส่วนที่เกิดจากการเดินเรื่องในแต่ละหน้า และส่วนที่เกิดจากข้อความในกรอบพูดเฉพาะตัวละคร ข้อความอาจแบ่งส่วนมาอยู่ในเครื่องหมายกรอบคำพูด เพราะเด็กสนใจที่ตัวภาพตัวละครมากกว่า นิทานบางเล่มเดินเรื่องอยู่ในคำพูด บางเล่มเล่าเรื่องเสียเองแล้วมีคำพูดขยาย เช่น แม่พูดแบบนี้ ลูกพูดแบบนี้ มีเครื่องหมายเป็นเส้นกลม ๆ มีข้อความข้างใน บางเรื่องมีการแต่งให้สัมผัสคำแบบสำนวน ที่ประชุมอ้างอิงมีบางเล่มสร้างเนื้อหาโดยแทรกความรู้เข้าไปอยู่ในเนื้อหา บางเล่มแยกต่างหาก หากจะนำเรื่องราวของโควิด-19 แทรกไปจะอยู่คนละหน้ากับเรื่องเล่าเขาก็แทรกส่วนนี้เข้าไปในเรื่อง เพิ่มเติมหน้าเกร็ดความรู้ การรักษามีอะไรบ้าง ใส่ข้อความเข้าไป มีลักษณะกึ่งวิชาการ ลักษณะนี้ปัญหาอยู่ที่ว่าเหมาะสมกับหนังสือเด็กหรือไม่ อย่างไรก็ตามการเติมเต็มลักษณะนี้ ผู้ร่วมประชุมบางท่านเห็นว่าไม่มีเทคนิคตายตัวว่าจะต้องแยกคำพูดหรือใส่เนื้อหาเลย เนื้อหาอาจมีลักษณะผสมปะปนกัน ขึ้นอยู่กับว่าการดำเนินเรื่องที่ตั้งใจจะให้ออกมาเป็นแบบไหน อาจเกริ่นนำแล้วมีคำพูดระหว่างทาง อยู่ที่ลีลาการเล่าเรื่อง

เนื้อหาถ้าผสมหลาย ๆแบบ ควรคำนึงความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กด้วย แต่ถ้าเด็กประถมศึกษาตอนปลาย การรับสารคงไม่กระทบมากนัก ยกตัวอย่างเล่มหนึ่งโดยมีเนื้อหาทางวิชาการสอดแทรกเข้ามาด้วย เพื่อที่จะอธิบายขยายการเล่าเรื่องข้างบน ถ้าต้องการเพิ่มเติมให้เกิดความสนุกสนานในช่วงจังหวะการได้อ่านบางตอนก็อาจเพิ่มตัวละครที่มีบทพูด มีการถามตอบก็ได้ ผู้ประชุมคนหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อทำงานกับแม่และเด็ก เราสร้างหนังสือนิทานให้คุณแม่ สอนการใช้หนังสือนิทานให้กับแม่เพื่อไปใช้กับเด็ก นั่นคือกำลังทำงานแข่งขันกับเครื่องมือสื่อสาร ถ้าเป็นเช่นนั้นหากต้องการให้เด็กวางมือถือแล้วมาถือหนังสือ อารมณ์ของเด็กจะต้องนำมาก่อน เช่น อารมณ์ความสุข อารมณ์ความสนุก อารมณ์ความเบิกบาน อารมณ์ที่อยากจะรู้ ถ้าผู้แต่งนิทานใส่เนื้อหาเหล่านี้ นอกจากเสริมวิชาการเข้าไปเติมเต็มแล้ว จะได้ความรู้ที่มีอารมณ์ร่วม เป็นการผสมผสานเนื้อหากับสุนทรียภาพในหนังสือที่ลงตัว

ประการที่สิบเอ็ด เนื้อหาถ้ามีการสอดแทรกกิจกรรม คำถาม เกมแสดงไหวพริบก็จะเห็นผลสัมฤทธิ์ชัดเจน ตอนท้ายของเนื้อหาถ้ามีกิจกรรมให้เด็กโต้ตอบ หรือร่วมสนุกหรือแสดงผลสะท้อนกลับ จะช่วยให้นิทานดึงดูดความสนใจมากขึ้น ดังที่ประชุมยกตัวอย่างหนังสือนิทานเด็กของมาเลเซียจะมี 3 คำถาม 2 คำถาม เมื่ออ่านเสร็จ เล่านิทานเสร็จ เรื่องนี้เขาสอนอะไรบ้าง หรือตัวอะไรที่มาเจอกับอะไร หรือจะย้อนความจำของเขาที่ได้อ่านมา เมื่อสร้างหนังสือนิทานของเด็ก ๆ ส่วนใหญ่จะมีคำถาม นิทานเกร็ดประวัติศาสตร์เมื่ออ่านเสร็จก็จะมีคำถาม เมื่ออ่านจบผู้ปกครองที่เอาใจใส่จะตั้งคำถามจะได้จดจำ คำถามอยู่ท้ายเล่ม เป็นคำถามง่าย ๆ เช่น ในเรื่องปรากฏตัวอะไรบ้าง เป็นคำถามที่มีในเนื้อหาเพื่อย้อนความจำ แนวคิดนี้เป็นข้อดีเพราะถ้านิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิดจะแทรกคำถามก็จัดประเภทได้ตามที่กำหนดไว้ห้าด้าน

3) เงื่อนไขด้านภาษา

การสร้างนิทานประกอบภาพสำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเป็นไปในรูปแบบทวิภาษา คือ ควรนำเสนอทั้งภาษาไทยและภาษามลายู อันเป็นเงื่อนไขด้านภาษาที่สำคัญในการสร้างสรรค์ผลงาน กล่าวคือ **ประการแรก** การเลือกใช้คำภาษามลายูที่เป็นภาษาถิ่นกับภาษามลายูกลางต้องมีความชัดเจนและต่อเนื่องทั้งเล่ม เช่น คำว่า “กิน” ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ภาษามลายู

ถิ่นเรียกว่า “มาแก” ซึ่งต่างจากในภาษามลายูกลางที่เรียกว่า “มากัน” ซึ่งทั้งสองคำถึงแม้ว่าจะมีความหมายที่เหมือนกัน ก็ควรตัดสินใจที่จะเลือกใช้คำที่ถูกต้องตลอดทั้งเล่มนิทาน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผู้รับสารเกิดความสับสนในความหมาย

อย่างไรก็ตาม ในเชิงพื้นที่แล้วพบว่าส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่น หากจะให้นิทานมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและตอบโจทย์กับกลุ่มเป้าหมายแล้ว ควรใช้ภาษามลายูท้องถิ่น อนึ่งหากใช้เพื่อการเรียนรู้ในระบบการศึกษาควรใช้เป็นภาษามาลายู อย่างไรก็ตามนิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 มุ่งสร้างขึ้นเพื่อการรับรู้ให้กับเด็กมุสลิมทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา การใช้ภาษามลายูกลางจึงเป็นทางเลือกสำคัญในการสร้างนิทานในครั้งนี้ ทั้งนี้เพื่อรักษามาตรฐานของภาษาให้ถูกต้อง

ประการที่สองการเลือกใช้อักษรยาวีหรืออักษรรูมีสำหรับเขียนภาษามลายู ผลสืบเนื่องจากภาษามลายูยังเป็นที่ถกเถียงด้านอักษรที่นำมาใช้แทนเสียง จากการสำรวจความต้องการด้านภาษาเขียน หากเป็นแถบชุมชนที่ติดชายแดนมาเลเซีย เช่น ชุมชนมูโนะ ชุมชนแว้งส่วนใหญ่ต้องการอักษรรูมี เนื่องจากชาวมาเลเซียนิยมเขียนอ่านอักษรรูมีสื่อสารสาธารณะ และคนแถบนี้เดินทางข้ามแดนไปมาหาสู่กันเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนเห็นว่าพวกเขาสามารถอ่านแล้วแปลความหมายได้ง่ายกว่า เพราะมีพื้นฐานด้านภาษาอังกฤษด้วยแล้ว แต่หากเป็นพื้นที่ห่างชายแดนไทยมาเลเซีย เช่น ชุมชนบาราเฮาะเห็นชอบกับอักษรยาวี เหตุผลเป็นเพราะมีสถานะเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแบบเข้ม ซึ่งเน้นพื้นฐานการอ่านอักษรยาวี ซึ่งมีฐานจากอักษรอาหรับในคัมภีร์อัลกุรอาน อีกประการหนึ่งเป็นอักษรซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และดำรงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นมลายูมุสลิมในพื้นที่ไว้ ผู้ร่วมประชุมบางคนนำประสบการณ์สร้างสื่อภาษามลายู โดยเห็นว่าหนังสือภาษามลายูจะพบการกำกับอักษรด้วยยาวี ดังการทำหนังสือของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ซึ่งผลิตมาแล้วจำนวนมากก็ล้วนเป็นภาษายาวี ยกเว้นที่เป็น ภาพเคลื่อนไหว (Animation) ยังไม่พบมากนัก ผู้ปกครองนักเรียนส่วนหนึ่งในอำเภอเมืองนราธิวาสเสนอแนะนำให้เป็นภาษายาวี เพราะรู้สึกถึงความเป็นมลายูปัตตานี เพราะว่าถ้าเป็นมลายูฝั่งมาเลเซียจะเป็นภาษารูมี จึงต้องทำให้เห็นความแตกต่าง ผู้ปกครองต้องการให้เป็นภาษายาวีเพื่อรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรม ถ้าอักษรรูมีเป็นของตัวแทนของความเป็นมาเลเซีย อักษรยาวีก็ควรแสดงความเป็นมลายูมุสลิมปัตตานี

อย่างไรก็ตามการสร้างหนังสือเด็กยังมีสิ่งที่ควรคำนึงมากกว่าการเลือกอักษร กล่าวคือการทำงานด้านเด็กมีหลักการที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน หนังสือเด็กมีหลักการอยู่ว่า 1 หน้ากระดาษต้องมีข้อความกี่ส่วน สำหรับเด็กปฐมวัยควรกำหนดจำนวนคำไม่เกิน 20 คำ คำพูดคำเขียนไม่ควรเกิน 20 คำหรืออัตราส่วนของตัวหนังสือกับภาพต้องไม่เกิน 1 ใน 4 นั่นคือภาพเป็น 3 ส่วน ตัวหนังสือ 1 ส่วน หลักการการเขียนวรรณกรรม ถ้าเป็นเด็กประถมศึกษายิ่งโตคำยิ่งมากขึ้นเรื่อย ๆ อาจเขียนเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง คำกลอนที่มีเสียงสัมผัสทำให้จำง่ายขึ้น โดยเฉพาะภาษาที่ใช้เพื่อสื่อถึงวัคซีน ถ้าพยายามทำให้เป็นคำกลอนเชื่อมโยงอาจตระหนักรู้ถึงความสำคัญมากขึ้น การสร้างนิทานเพื่อเสริมความรู้จะเหมาะกับเด็กประถมศึกษาตอนปลาย เพราะมีทักษะการอ่านบ้างแล้ว กลุ่มเป้าหมายของหนังสือเน้นอะไร อย่างไร คำนึงความเหมาะสมของขนาด รูปแบบอักษรแต่ละช่วงวัย การใช้อักษรกับภาษายังคำนึงถึงสีอักษรกับพื้นหลัง เด็ก ๆ จะโฟกัสที่สีอักษรด้วย ถ้าสีสันสะดุดตาจะน่าอ่านมากขึ้น

4) เงื่อนไขด้านภาพประกอบ

การสร้างนิทานประกอบภาพ เพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 ให้ความสำคัญกับภาพประกอบ เพราะถ้าไม่มีภาพประกอบจะจูงใจให้อ่านนิทานไม่มากนัก ขณะเดียวกันถ้ามีภาพประกอบจะเสริมให้นิทานน่าสนใจ สะดุดตา จดจำได้ง่าย โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก ๆ ที่จะสื่อไปยังพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการสร้างภาพประกอบมีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรกคือรูปลักษณ์ของภาพประกอบถ้าแสดงถึงวิถีอัตลักษณ์ชาวมลายูมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะเร้าใจได้มากกว่าแสดงวิถีชีวิตทั่วไปหรือตามกระแสหลัก ดังเช่น หญิงใส่ฮิญาบ ชายใส่โสร่ง มีบรรยากาศแบบมุสลิม ที่ประชุมยกตัวอย่างนิทานเรื่องหนึ่งทำออกมาเป็นรูปแบบการ์ตูนรูปแรคคูน รูปกระต่ายใส่ผ้าคลุม ใส่โสร่งดูเป็นวัฒนธรรมมุสลิม ดูเป็นตัวอย่างที่ดีเล่มนี้ใช้หลักการศาสนาประกอบการวาดคือหลีกเลี่ยงรูปคน อย่างไรก็ตามถ้าเป็นเรื่องจำเป็น แม้เป็นสิ่งต้องห้ามทางศาสนายังสามารถผ่อนปรนได้ บางเล่มเมื่อสื่อถึงคนฉีดวัคซีนพยายามทำให้บิดเบือนจากสรีระของมนุษย์ เพราะถ้าเหมือนจะผิดศาสนา แต่อาจขยายความเข้าใจด้วยคำกลอนที่เชื่อม

โยง ภาพประกอบนิทานส่วนใหญ่สลายความเหมือนจริงออกเป็นกึ่งนามธรรม แต่ก็พยายามเล่าเรื่องแบบยึดบุคลิกลักษณะ แม้ใบหน้า ผม ท่าทางเปลี่ยนไปก็จำได้ ใส่สีให้เหมือนผิวมนุษย์ การวาดภาพอาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปทรงได้ การใช้รูปสัตว์ถ้ามองในแง่ของงานออกแบบนิทาน เราสามารถวาดสัตว์เชิงสัญลักษณ์ ภาพสัตว์สามารถนำมาแทนตัวคนได้ เหมือนหนูมีพี่น้อง 4 คน พ่อแม่ลูกก็จะเป็นภาพหนูแต่ใช้ชีวิตเหมือนคน การเล่าพ่อ แม่ ลูก ครอบครัวเป็นสัตว์ดึงดูดใจเด็กได้มาก แต่ถ้าสะท้อนออกมาในรูปแบบของสัญลักษณ์ บุคลิกตัวละครต้องทำให้เด็กเข้าใจความหมาย ภาษาภาพที่ดีจะทำให้เข้าถึงกลุ่มเด็กไม่ว่าที่ใดไม่ต่างกัน มีเด็กนักศึกษาเขียนภาพตัวละครสัตว์ใส่ผ้าโสร่งแต่งเป็นภาพสามมิติหรือประติมามากรรมก็มาก ทั้งนี้ควรมองที่เจตนาและการรับรู้ ผู้ออกแบบภาพประกอบไม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือวิธีคิด หากต้องการใช้ภาษาภาพสะท้อนในการเล่าเรื่อง ที่ประชุมมีการอภิปรายการวาดภาพคนประกอบนิทานอย่างหลากหลาย

ในหนังสืออิสลามหลาย ๆ เล่ม มีภาพคนเป็นภาพประกอบเนื้อหา (Content) มีรูปที่สะท้อนอารมณ์เวลาโกรธ เวลาโมโห หนังสือภาษาต่าง ๆ เล่มอื่น ๆ ก็มีการใช้กันปกติ แต่มีมุสลิมบางกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสมตามวิถีอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิม บางกลุ่มที่ค่อนข้างเคร่งครัดในหลักการจะชี้ว่าไม่สามารถทำได้เลย ผิดหลักศาสนาก็มีไม่น้อย อย่างไรก็ตามมีผู้ร่วมประชุมบางคนเล่าประสบการณ์ทำงานสื่อกับชุมชนถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับที่จะให้นำภาพวาดที่มีลักษณะรูปร่างคล้ายคนเข้าไปในบ้าน หลังทีมเยาวชนลงไปยังหมู่บ้านก็พบความจริงที่ว่าบางกลุ่มจะไม่อนุญาตให้เอาหนังสือนิทานที่มีภาพประกอบเป็นลักษณะของมนุษย์เข้าไปในบ้าน เพราะบาป ทำให้ผู้นำศาสนาที่ประชุมต้องเสริมเรื่องหลักศาสนา โดยชี้ว่าการวาดภาพเลียนแบบมนุษย์ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ตั้งภาคีกับพระองค์เป็นจุดประสงค์ในการห้ามมีรูป ถ้ามีเจตนารมณ์ในการสร้างเพื่อไปถึง ณ จุดนั้นจุดนี้ไม่สามารถทำได้เด็ดขาด นี่คือจุดประสงค์ในการห้าม ไม่ว่าจะเป็นรูปสัตว์หรือรูปอะไรก็ตามที่มีชีวิตเป็นข้อห้ามโดยเด็ดขาด ถ้ามีใจเจตนารมณ์ที่จะบูชาอันนี้ผิดหลักการศาสนาแน่นอน แต่ถ้ามีเจตนารมณ์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ การเรียนการสอน การที่ทำมานี้ไม่ได้เกิดผลทำให้กลายเป็นสิ่งเคารพบูชาตั้งภาคีกับพระองค์ก็ถือว่าศาสนายอมรับได้ ในหนังสือตาฎีกามีหลายเล่มที่ใช้ภาพคนเป็นสื่อภาพประกอบ มีตัวอย่างภาพคนในนิทานประกอบภาพของ สสม. ซึ่งทำเกี่ยวกับการรณรงค์ไม่ให้สูบบุหรี่ มีลักษณะการสื่อ 2 ภาษาคือภาษาไทย - มลายูเช่นกัน เขาทำภาพบุคคลเกี่ยวกับครอบครัวด้านการต่อต้านการสูบบุหรี่ในบ้าน ซึ่งสามารถดูเป็นตัวอย่างได้ มีหลักการศาสนาถ้าเป็นความจำเป็นมีผลทำให้สิ่งที่ฮารอมอาจกลายเป็นฮาลาลได้ ทั้งนี้อ้างจากคัมภีร์อัลกุรอาน โดยมีคำอธิบายเพิ่มเติมด้านหลัง ไม่ว่าเป็นคนหรือสัตว์ การเติมเต็มอัตลักษณ์ท้องถิ่นจำเป็นยิ่งกว่า ฉะนั้นจะไม่เป็นปัญหาต่อผู้วาดภาพประกอบ ถ้ามีเจตนาเพื่อต้องการสร้างการเรียนรู้ในการห่างไกลโรคระบาดโควิด-19 เพราะเป็นสิ่งสำคัญในแง่ของการเข้าถึงชุมชน โดยความเข้าใจถ้ามีการใช้เพื่อการเรียนรู้ ไม่ได้เอามาโชว์หรือเอามาให้เป็นสัญลักษณ์อะไรต่าง ๆ ที่เสื่อมเสียศีลธรรมยังอนุญาตให้อยู่ในหนังสือ จอภาพ ในพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นหากเสริมการเรียนรู้จะไม่มีปัญหา ชุมชนเองก็ไม่มีการโต้แย้งใด ๆ รวมไปถึงที่ปรากฏในเอกสาร ตำราเรียน การสื่อด้วยภาพวาดคน องค์กรรัฐ เอกชนทำสำเร็จแล้วก็มีให้เห็น ถ้าทำต่อได้ก็คิดว่าน่าจะไม่เกิดปัญหา ถ้ามีมุมมองเชิงปัญหาทำนองนี้คงนำมาถกเถียงในสื่อสาธารณะมามากแล้ว

รูปลักษณ์ของภาพประกอบจะต้องสะท้อนเหตุผล 3 ส่วนคือ 1) การช่วยให้หนังสือน่าสนใจข้อมูลหรือภาพที่จะสร้างขึ้นมา พิจารณาว่าตั้งอยู่บนเงื่อนไขอะไร มีความจำเป็นที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องโควิดมีความจำเป็นใช้ภาพขยายความรู้ กระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรม 2) เป็นเรื่องของเจตนารมณ์เป้าประสงค์ เราจะสร้างภาพอย่างไรให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจของกลุ่มเป้าหมาย 3) อัตลักษณ์หรือความเป็นสัญลักษณ์ของคนในพื้นที่ เมื่อไหร่ที่เป็นตัวตนของตัวเอง ส่วนนี้จะเข้าถึงได้มากขึ้น

ประการที่สองคือกระบวนการสร้างภาพประกอบ ถ้าเป็นนิทานด้านโควิด-19 ต้องเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการสร้างคืออะไร มีกลุ่มเป้าหมายเป็นคนกลุ่มใด ที่ประชุมยกตัวอย่างนักศึกษาสาขาวิชาศิลปะประยุกต์ ถ้าเป็นกระบวนการการทำงานศิลปะมองในเรื่องของงานออกแบบเป็นลำดับแรก เมื่อหลายคนพูดถึงสื่อด้านภาษาหรือมองในแง่ของภาษาคือการเล่าภาพ ก็พบว่ากลุ่มเป้าหมายของเด็กไม่ว่าอายุ 2 - 4 ปีถึง 7 ปีหรืออายุถึง 10 ปีล้วนเป้าหมายเดียวกันคือการรับรู้ ความงามในงานศิลปะ เมื่อไหร่ที่ภาษาถูกสื่อสาร

ออกมาผ่านศิลปะแล้วย่อมมีความเข้าใจข้างต้น แปลภาษาภาพในงานศิลปะจะเข้าใจได้ง่ายกว่า เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีทั้งรูปทรง มีทั้งสัญลักษณ์ คาแรคเตอร์ของตัวละครที่ถูกนำมาใช้เล่าเนื้อหาเรื่องราว

ในงานออกแบบมีกระบวนการ (Process) คร่าว ๆ กล่าวคือการทำหนังสือนิทานเล่มหนึ่ง ควรพิจารณารูปแบบจะผลิต 2 มิติหรือ 3 มิติ ถ้า 2 มิติจะกลับมาในลักษณะการออกแบบต้นฉบับ (Artwork design) โดยการเล่าเป็นฉาก ๆ (Story shot) เป็นฉาก 1 2 3 4 เล่ารายละเอียดทุกอย่างเป็นภาพวาดลายเส้นหรือไม่ ใช้ฝีมือมือคนล้วนหรือคอมพิวเตอร์กราฟิก กระบวนการวาดลายเส้นมีไปถึงเรื่องการออกแบบเช่นกัน หากเป็นคอมพิวเตอร์กราฟิกองค์ประกอบนี้ต้องผ่านโปรแกรมและความเชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ของผู้ผลิต ปัญหาท้าทายคือภาพที่สื่อสารออกมาทำอย่างไรให้มีอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่สามารถสื่อสารออกมาเป็นภาษาภาพ ที่ประชุมยกตัวอย่างการสร้างนิทานเรื่องหนึ่ง มีการเสาะหาวรรณกรรมจากคณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้เรื่องเล่าออกมาเป็น 2 ภาษาสอดรับกับขีดความสามารถรับสารของท้องถิ่น ปรับให้เข้าใจง่าย เด็กมุสลิมส่วนใหญ่รับรู้ อ่านได้มากกว่า 1 ภาษา ที่จะทำให้นิทานเล่มนี้บรรลุผลสัมฤทธิ์ วรรณกรรรมถูกแบ่งส่วนผ่านกระบวนการเล่าทีละฉาก ทีละเรื่อง โดยใช้เทคนิคสีน้ำเป็นภาพประกอบ ก่อนที่จะได้ผลผลิตนี้ สตอรี่บอร์ดจะต้องแน่นมาก ตั้งแต่ ฉาก ตัวละคร ไปจนถึงจุดจบข้อคิดการแสดงออกของตัวละครแต่ละอย่าง สัญลักษณ์ที่แสดงออกมาในรูปแบบของ 2 มิติเล่ามาเป็นภาษาภาพ ตอนที่ทำได้มีการทำในลักษณะเชิงสื่อดิจิตอล มีการสแกนเล่าฉาก สื่อผ่านทางด้านไอแพค (IPad) มีการตั้งสมมติฐานว่าอนาคตเด็กมุสลิมชนบทอาจไม่สามารถอ่านภาษาไทย แต่เมื่อประกอบเป็นภาษาภาพ เมื่อเขาเห็นภาพ หรือฟังจากผู้ปกครองก็สามารถรับรู้ได้ นับเป็นส่วนที่ดีของนิทานที่เน้นภาพประกอบ

ประการที่สามคือองค์ประกอบทางศิลปะ เมื่อภาพประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานศิลปะ จึงต้องออกแบบให้มีความสวยงาม มีหลักการจัดองค์ประกอบศิลปะที่คำนึงถึงดุลยภาพ สัดส่วน ความกลมกลืน เอกภาพ และการใช้สีจิตวิทยาการให้สีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้อ่าน ถ้าหากว่าฉากนั้นเป็นความเศร้า แล้วไปใช้สีเขียว สีเหลืองย่อมไม่สอดคล้องกัน ถ้าเรื่องออกมาในแนวอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโทนสีภาพที่เหมาะสมควรเป็นสีเทา สีดำ สีม่วง นอกจากสีเส้นมีอิทธิพลต่อความรู้สึกเช่นกัน เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นซิกแซกให้อารมณ์ต่างกัน เส้นแต่ละเส้นที่กลมกลืนและขัดกันเร้าอารมณ์ความรู้สึกได้เช่นเดียวกัน สิ่งที่ต้องคำนึงอีกเรื่องคือ การใช้เส้นสีกับตัวละครเพื่อให้โดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังที่พบในนิยายหรือละครทั่วไป คนดูมักค้นหาได้ว่าพระเอกมีจุดเด่นและเอกลักษณ์อย่างไร แต่ละฉากต้องรักษาภาพเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเป็นนิทานตัวเอกต้องใส่ชุดเดิมตลอดเรื่องไหม ตัวเอกต้องเป็นอย่างไร มิฉะนั้นคนอ่านจำไม่ได้

ผู้วาดภาพประกอบควรเข้าใจอารมณ์ของสีและเส้นแต่ละฉาก พอเวลาตื่นเต้นฉากจะเป็นอย่างไร ถ้ามีความสุขสีจะเป็นรูปแบบไหน อิทธิพลของสีส่งความรู้สึกต่อฉากแต่ละฉาก ช่วยแยกตัวแสดง วัตถุสิ่งของได้ดี นอกจากนี้หากระบายสีสวยงามยังช่วยให้เด็กที่อ่านสามารถจดจำสิ่งที่นิทานต้องการสื่อความหมายออกมาได้มากขึ้น การใช้สียังพิจารณาได้จากชนิดของสี คุณสมบัติของสีแตกต่างกัน เช่น สีน้ำ สีไม้ สีเทียน ที่มีผลต่อความสวยงามและเก็บรายละเอียดของภาพ โดยเฉพาะภาพประกอบ ชื่อเรื่องบนหน้าปก ภาพประกอบอาจกลายเป็นเรื่องเดียวกับภาพตัวละคร ถ้ามีการเขียนลายเส้นแบบตัดทอน บิดผันจากรูปทรงธรรมชาติ ด้านโควิด-19 มีสื่อเผยแพร่ออกมาเป็นหนังสือนิทานมากมาย แต่หากเป็นนิทานสองภาษา ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตมุสลิมในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ การเขียนภาพตัวละครเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก แม้สร้างให้สวยงาม มีชีวิตชีวาอย่างไร ถ้าคนในชุมชนไม่ต้องการแล้วอาจทำให้นิทานไม่บรรลุผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวัง เรื่องนี้สำคัญที่จะต้องคำนึงถึงเวลาวาดภาพตัวละครขึ้นมา

5) เงื่อนไขด้านการเผยแพร่

การเผยแพร่นิทานไปสู่กลุ่มเป้าหมาย ถ้าไม่คำนึงถึงความสนใจ ความต้องการตามวัยก็อาจส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ตามที่กล่าวข้างต้นจำเป็นต้องใช้หลายปัจจัย บริบทของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับสารเป็นตัวตั้ง อย่างน้อยคือค่านิยมของผู้รับสารหรือผู้อ่าน ในประเด็นด้านวัฒนธรรมการอ่านของชาวมุสลิม นักวิชาการอิสลามศึกษาในที่ประชุมได้ยกวิถีการอ่านหนังสือของเด็กในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากตัวอย่างผลการวิจัยด้านหนังสือนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งพบว่าเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการอ่านหรือไม่อ่านหนังสือนิทาน มีดังนี้ หากหนังสือนิทานมีการออกแบบ รูปภาพสวยงามและน่าสนใจจะทำให้น่าอ่านอย่างมากมีถึงร้อยละ 56.1 ที่ตอบ

ด้านนี้ รองลงมาคือนิทานมีการแปลเป็นภาษายาวี มีอยู่ร้อยละ 39.5) จากผลวิจัยนี้สะท้อนว่า การเผยแพร่นิทานที่มีภาพประกอบสวยงามสอดคล้องกับวิถีท้องถิ่น และการแปลเป็นภาษายาวีซึ่งเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ยังระบุถึงประเด็นอื่น ๆ ที่นำมาเป็นหลักพิจารณาในการเผยแพร่นิทาน เพื่อให้การอ่านนิทานมีประสิทธิผลมากที่สุด เกี่ยวกับช่วงเวลาในการอ่านหนังสือนิทาน ส่วนใหญ่อ่านหนังสือนิทานในช่วงค่ำก่อนนอนหรือหลังเสร็จกิจกรรมต่าง ๆ มีอยู่ร้อยละ 44.9 รองลงมาคือไม่กำหนดช่วงเวลา แล้วแต่โอกาสและเวลาว่างมีร้อยละ 34.1 สำหรับปัญหาอุปสรรคในการใช้หนังสือนิทานที่มากที่สุดคือไม่มีเวลาอ่านร้อยละ 38.5 รองลงมาคือ ไม่มีหนังสือให้อ่านร้อยละ 25.9 ด้านเวลาในการอ่านหนังสือนิทาน 2 - 3 วันต่อครั้งมีร้อยละ 52.2 รองลงมาอ่านทุกวันมีร้อยละ 29.8 อ่านสัปดาห์ละครั้งมีร้อยละ 13.7 และอ่าน 1 ครั้งต่อหนึ่งเดือนร้อยละ 4.4 ดังนั้นหากเผยแพร่นิทานยังมีโอกาสที่คนในชุมชนจะอ่าน จากผลการศึกษาเกือบครึ่งหนึ่งนิยมอ่านก่อนนอน นิทานเป็นทางเลือกที่ดีเพราะการอ่านนิทานร่วมกันหรือเด็กฟังนิทานก่อนนอน จะช่วยให้เพลิดเพลินและหลับได้ง่ายขึ้น บางครั้งนิทานจะเป็นสื่อที่ดีช่วยให้เด็กจดจำจนหลับ ขณะเดียวกันสร้างความผูกพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครองโดยเฉพาะแม่ ทำให้ใกล้ชิดสนิมสนมมากขึ้น เงื่อนไขด้านการเผยแพร่พิจารณาได้หลายประการ ดังนี้

ประการแรกคือวัฒนธรรมการอ่าน ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแพร่ความรู้ด้านโควิด-19 อาจเกิดขึ้นจากการอ่าน การฟัง หรือดู การเผยแพร่โดยให้อ่านจัดเป็นวิธีที่ได้รับความนิยม แต่ต้องมีฐานความรู้ด้านภาษาประกอบด้วย รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ประชุมได้กล่าวถึงผลวิจัยที่ศึกษาวัฒนธรรมการอ่านของมุสลิม โดยใช้หนังสือนิทานเรื่องหนึ่งที่แสดงความสัมพันธ์ในครอบครัวและพัฒนาการของเด็กเป็นนิทานฉบับ 2 ภาษาที่มีภาษายาวีให้กับผู้ปกครอง จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผล มีผลที่น่าสนใจหลายเรื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อโครงการวิจัยสร้างนิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 ดังเช่น สาเหตุที่ทำให้นิทานน่าอ่านมีหลายปัจจัย ได้แก่ 1) หนังสือมีรูปแบบสวยงามน่าสนใจ 2) หนังสือมีการแปลเป็นภาษายาวี 3) สอนวิธีการเล่น และ 4) ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่วนอุปสรรคสำคัญหรือข้อจำกัดในการอ่านหนังสือนิทาน ได้แก่ 1) ไม่มีเวลาอ่านหรือไม่สามารถจัดการเวลา 2) ไม่มีหนังสือที่จะอ่าน ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านจะไม่มีหนังสือสวย ๆ ให้อ่าน 3) มีกิจกรรมอื่น ๆ น่าสนใจกว่าการอ่าน 4) ไม่รู้วิธีการอ่านที่ถูกต้อง 6) ไม่ชอบอ่านหนังสือ 7) อ่านหนังสือไม่ออกทั้งภาษาไทยและภาษายาวี สามารถพูดแต่อ่านไม่ได้

ประการที่สองคือเครื่องมือรับการเผยแพร่ พื้นที่บางแห่งเครื่องรับการเผยแพร่ข่าวสารเป็นต้นเหตุของปัญหาที่ทำให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ น้อยมาก โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 ที่ประชุมเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นด้านหนึ่งคือการเผยแพร่ที่ไม่ทั่วถึงหรือกระจายไปทุกครัวเรือน ด้านหนึ่งคือการส่งสารที่ขาดทักษะสื่อสารที่อาศัยบริบทหรือค่านิยมของชุมชนเป็นฐาน อีกด้านหนึ่งคือขาดเครื่องมือหรือสื่ออุปกรณ์รับสาร ปัจจุบันการสื่อภาษาใช้ภาษาไทยเป็นหลัก หากตั้งคำถามถึงกระบวนการเผยแพร่ข่าวสาร ยังพบว่าภาษาถิ่นเพื่อการสื่อสารเป็นเรื่องไม่ควรมองข้าม ในชุมชนใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นหลัก แต่ในสื่อสาธารณะ สื่อมวลชน วิทยุโทรทัศน์ ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก ประชาชนถ้าเคยเรียนโรงเรียนสามัญมีทักษะภาษาไทยบ้าง แต่บางคนไม่เคยเรียน เรียนโรงเรียนปอเนาะมาโดยตลอด การเผยแพร่ข่าวสาร หนังสือที่เป็นภาษาไทยจึงเข้าใจยาก นอกจากนี้รัฐพยายามเผยแพร่ข่าวสารด้านโรคระบาด แต่ไม่มีการตรวจสอบหรือศึกษาความพร้อม คนในชุมชนในชนบทมีสื่ออุปกรณ์สำหรับรับข่าวสารหรือไม่ หากทำนิทานออนไลน์แต่ไม่มีคอมพิวเตอร์ หรือมีสมาร์ทโฟนแต่ไม่มีไวฟายก็เป็นปัญหาอยู่ดี ด้วยฐานะทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ต่ำในพื้นที่ชายแดน การซื้อหาวิทยุ โทรทัศน์คอมพิวเตอร์ยังเป็นเรื่องยาก ทักษะในการฟังภาษาเป็นเรื่องของเครื่องมือที่จะนำสารไปยังชาวบ้านต้องมีพร้อม ๆ กัน หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่งส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่

ประการที่สามบุคคลที่สร้างกลไกให้รับสารที่เผยแพร่ เมื่อต้นทางมีการเผยแพร่ แต่ปลายทางยังขาดเครื่องมือในการรับสารข้อมูล จำเป็นต้องหาบุคคลผู้เสียสละเพื่อเดินไปพบปะทุกบ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องโรคระบาด มีหลายชุมชนประชาชนรับการฉีดวัคซีนเกินครึ่ง หากผลสำเร็จนี้มิได้เกิดจากการเผยแพร่ของรัฐหรือฝ่ายสาธารณุข แต่เป็นปฏิบัติการของผู้นำชุมชน หรือจิตอาสา อาศัยเสาหลักของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนา ผู้ร่วมประชุมคนหนึ่งยกประสบการณ์ตนเอง ที่พบเห็นชุมชนแห่งหนึ่งระยะหลังรับการฉีดวัคซีนเพิ่มร้อยละ 70 โดยมีข้อกังขาว่ารัฐใช้

สื่อทุกสื่อรณรงค์ให้มีการฉีดทุกบ้าน แต่ทำไมคงต้องผลักดันให้อีหม่าม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 3 เสาหลักต้องเดินทุกบ้านเพื่อดันวัคซีนให้ถึงร้อยละ 70 สิ่งนี้คือการปรับความเข้าใจกับชาวบ้าน

มีข้อสังเกตว่า ถ้ารัฐเผยแพร่ข้อมูลชาวบ้านให้มีความรู้เรื่องที่จะนำไปปฏิบัติ ปัญหาแรกชาวบ้านไม่ฉีดวัคซีนอาจเป็นเรื่องของทัศนคติ ความเชื่อ มีบางกลุ่มเชื่อในความรู้ที่ได้รับการมอบหมายพระเจ้าไม่สนใจมาตรการของรัฐ ในเมื่อโรคนี้มาจากพระเจ้า พระเจ้าก็จะทำให้หายได้เอง ขณะเดียวกันมีบางกลุ่มไม่ใส่ใจในเรื่องของความเชื่อ ใส่ใจในเรื่องของมาตรการเท่านั้น สองส่วนนี้ดูขัดแย้งกัน จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำศาสนาที่จะชี้นำประชาชน ทำอย่างไรให้สองส่วนนี้รับกันได้ เพราะในเมื่อมีเป้าหมายต่อพระเจ้าก็ต้องมีจิตสำนึก คือการที่เราปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่สุด ไม่ใช่มีการมอบหมายโดยที่เราไม่ทำอะไร ศาสดานบีมูฮัมหมัดกล่าวถึงซอฮาบะฮฺ อันเปรียบเสมือนการเอาอูฐมาแต่ไม่ได้ผูก แบบนี้ไม่ใช่ตะวักกั้ล การปฏิบัติและการมอบหมายสองส่วนนี้เป็นสิ่งที่ต้องคู่กัน ชุดความรู้ที่เข้าไปถึงชาวบ้านต้องเป็นลักษณะนี้ คือสนใจในเรื่องตะวักกั้ลและสนใจเรื่องมาตรการ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นฉีดวัคซีนแล้วมีปัญหาต่อร่างกายตามมา การเผยแพร่ความรู้ถ้าขาดเครื่องมือแล้วยังขาดกลไกผู้ขับเคลื่อนให้คนในชุมชนรับสารที่เผยแพร่ย่อมทำให้การเผยแพร่ด้านการป้องกันโรคโควิด-19 บรรลุผลน้อยลง

ประการที่สี่คือความรู้ที่เผยแพร่ ทั้งด้านการส่งเสริมความรู้ การรักษา การฟื้นฟูภายหลังติดเชื้อโรคระบาด จากสภาพการณ์ของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดการส่งเสริม ที่ก่อให้เกิดให้สังคมแห่งความรู้ ถ้ารัฐอสม เจ้าหน้าที่อนามัยไปแก้เรื่องโควิดถ้าชาวบ้านไม่มีฐานคิด เน้นในเชิงบังคับอาจทำให้ชาวบ้านเกิดอคติต่อมาตรการของรัฐ ถ้าจะแก้โดยการเผยแพร่ความรู้ให้เด็กผ่านนิทานก็พอช่วยได้ ในขณะเดียวกันในเรื่องของการป้องกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ อาจเป็นเพราะขาดความรู้ การสร้างสื่อแบบใหม่ที่มีสองภาษาเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้มากขึ้น ความรู้ที่เด็กเข้าใจควรเหมาะสมกับสติปัญญา การจำและการส่งต่อไปถึงผู้ใหญ่

ประการที่ห้ารูปแบบสื่อที่เผยแพร่ ผลผลิตของนิทานต้องเลือกว่าจะทำรูปแบบใด เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อดิจิทัล ซึ่งควรวางแผนตั้งแต่ต้นเพื่อดำเนินการให้ตรงตามเป้าหมาย เพราะแต่ละแบบมีเทคนิคการผลิตแตกต่างกัน หากเป็นสิ่งพิมพ์ เช่น นิทานสำหรับเด็กประถม เด็กเล็ก อาจมีรูปแบบต่างกัน วัยเด็กเล็กอาจชื่นชอบนิทานเป็นภาพ 3 มิติ การผลิตหนังสือทั่วไปเป็นภาพ 2 มิติ เวลาเผยแพร่ต้องคำนึงถึงต้นทุนด้วย แบบสามมิติย่อมมีต้นทุนที่สูงกว่าสองมิติ หากสองมิติการสั่งพิมพ์จำนวนน้อยมีต้นทุนต่อเล่มสูงกว่าการสั่งพิมพ์จำนวนมาก หากโครงการนี้ต้องการพิมพ์เผยแพร่จำนวน 300 เล่มอาจมีค่าต้นทุนของการผลิตหนังสือที่สูงมาก เพราะจำนวนน้อย ยิ่งการพิมพ์ด้วยระบบดิจิตอลด้วยแล้ว ทั้งนี้ยังไม่รวมราคาทำต้นฉบับ (artwork) ไปจนถึงกระบวนการจัดทำรูปเล่มในแบบสองมิติและสามมิติในระยะเวลาจำกัด และถ้าสร้างนิทานดิจิตอลต้องพึ่งพานักคอมพิวเตอร์กราฟิกซึ่งอาจมีค่าแรงสูงมาก ทั้งนี้ยังรวมถึงความซับซ้อนของงาน กระบวนการ (Process) และเส้นทางการเผยแพร่ออนไลน์

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศาสนาและบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิม เป็นเงื่อนไขแรกที่สังคมมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญ อันเป็นกระบวนทัศน์ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าที่สังคมมุสลิมเชื่อและศรัทธา (อัลลอฮฺ) และมองว่าวัฒนธรรมมลายูมุสลิมเป็นความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงกับอุดมคติทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับอ้อมใจ วงษ์มณฑา (2559) เห็นว่าความเป็นคนมลายูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่อาจแยกจากความเป็นมุสลิมได้อย่างเด่นชัด เนื่องจากคนมลายูหรือชาติพันธุ์มลายู แม้ไม่ได้เป็นคนมุสลิมทั้งหมด แต่การกล่าวถึงคนมลายูก็จะเข้าใจได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่นเดียวกับ Aisyashafie, 2011; อ้างใน ปัญญา เทพสิงห์ (2561) เห็นสอดคล้องว่าวัฒนธรรมมลายูเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกของความเป็นมุสลิม จากแนวคิดข้างต้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า การสร้างสรรค์สื่อนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงต้องนำศาสนาและบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญ หากพิจารณาเงื่อนไขโดยการนำศาสนามาอธิบายนั้นพบว่า การสร้างนิทานเพื่อการเรียนรู้นั้นจะไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่นำไปสู่การตั้งภาคีกับพระเจ้า ระบบความ

คิดเหล่านี้เป็นผลจากความเชื่อของสังคมมุสลิมที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอ่านบทอัลมาอีดะห์ โองการที่ 72 อัลลอฮฺ (พระเจ้าในอิสลาม) ตรัสว่า *"แท้จริงผู้ใดใดที่ทำชิริก (ตั้งภาคี) กับอัลลอฮฺ อัลลอฮฺได้ห้ามเขาไม่ให้เข้าสวรรค์และที่พำนักของเขาคือไฟนรกและบรรดาผู้อธรรมนั้นจะไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ เลย"* และหากพิจารณาบริบทวัฒนธรรมมลายูมุสลิมมาเป็นเงื่อนไขในการสร้างนิทานควรสะท้อนปรัชญาชีวิตหรือสอดแทรกหลักคำสอนในถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมลายู รวมถึงหลักคำสอนในศาสนาอิสลามร่วมด้วย ซึ่งการพิจารณาดังกล่าว สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือกระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง ของอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2549) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์จะใกล้ชิดธรรมชาติที่ตนดำรงอยู่ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อการกำหนดแบบแผนการดำรงชีวิตของมนุษย์มากที่สุด จากที่ผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่สอดคล้องไปข้างต้นอาจปฏิเสธไม่ได้ว่าเงื่อนไขในการสร้างสรรค์นิทานประกอบภาพสำหรับเด็กถือเป็นวรรณกรรมที่ต้องให้ความสำคัญในระบบคุณค่าทางสังคม ดังที่กษริน วงศ์กิตติชวลิต และคณะ (2565) กล่าวไว้ในงานวิจัยคุณค่าในวรรณกรรมสำหรับเด็กว่า ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเชื่อทางศาสนา มุ่งเสริมเสริมให้เด็กตระหนักถึงความสำคัญของความเมตตา ความกตัญญู และการดำรงอย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นคุณค่าสำคัญในงานวรรณกรรมสำหรับเด็ก ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่า ผลการวิจัยที่นำเสนอประเด็นเรื่องการดำรงอยู่ของเด็กมุสลิมนั้นต้องเป็นไปอย่างสันติมีความเชื่อมโยงกับคุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กได้เป็นอย่างดี

และเมื่อพิจารณาเงื่อนไขด้านเนื้อหาเพื่อสร้างนิทานประกอบภาพเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีการกำหนดแนวคิดเป็นเบื้องต้น เพื่อง่ายต่อการวางเค้าโครงเนื้อหา Helen Bee (1975) กล่าวว่านิทานเป็นสื่อที่มีความเหมาะสมสำหรับเด็ก ตรงกับความสนใจ และสามารถถ่ายทอดคุณธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมได้ เด็กจะเข้าใจลักษณะของรูปธรรมมากกว่านามธรรม ข้อพิจารณาด้านเนื้อหาต้องให้ความสำคัญกับการจัดวางเนื้อหาเป็นเบื้องต้น เนื้อหาต้องคำนึงถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมร่วมด้วย การเล่าเรื่องต้องมีตัวละครทั้งที่เป็นตัวเด่นและตัวรอง รวมถึงอาจมีตัวละครเป็นคนหรือสัตว์ร่วมด้วย เนื้อหาควรสะท้อนมุมมองและทัศนคติของผู้คนในพื้นที่ชุมชนเพื่อบอกเล่าเรื่องราว รวมถึงเนื้อหาต้องส่งเสริมการรับรู้ ทัศนคติ การพัฒนาพฤติกรรมที่ดีต่อผู้อ่าน จากข้อมูลดังกล่าวยังมีผู้วิจัยสะท้อนให้เห็นสอดคล้องกันว่าผู้ประพันธ์นิทานต้องรู้ว่าตัวละครที่มีลักษณะของจริงนั้นมีลักษณะและธรรมชาติเป็นอย่างไร เช่นถ้าตัวละครเป็นมนุษย์ก็ควรจะแสดงธรรมชาติของปุถุชนให้ชัดเจน หรือหากตัวละครเป็นสัตว์ ผู้ประพันธ์ก็จำเป็นต้องรู้จิตวิทยาและธรรมชาติของสัตว์ (ไพบูลย์วรรณจิตพัฒนกุล และคณะ, 2566) เนื้อหาต้องไม่แน่นและเต็มไปด้วยสาระทางวิชาการ เนื้อหาบางอย่างเป็นเรื่องละเอียดอ่อน พึงระมัดระวังในการแต่งเรื่อง และเพื่อประโยชน์สูงสุดควรนำเสนอข้อคิดที่ได้จากนิทาน และเพื่อให้เนื้อหาเป็นไปตามความต้องการของชุมชนและหากมองนิทานเป็นสื่อสำหรับชุมชนอย่างแท้จริงควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับอภิรัจ พาสวัสด์ (2564) ให้ความเห็นว่า สื่อที่จะถ่ายทอดให้ชุมชนควรดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อสร้างความตระหนักถึงการมีอำนาจในการสร้าง ผลิตสื่อ และบริหารจัดการได้ตามความจำเป็นของชุมชน ส่วนท้ายเล่มควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยการแทรกกิจกรรม หรือคำถามท้ายเล่ม ในขณะที่ ชรินทร์ มั่งคั่ง (2560) ได้กล่าวถึงการสร้างสื่อการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการพิจารณาเนื้อสาระที่ไม่ได้เกิดจากสภาพปัญหาและความต้องการเท่านั้น หากแต่เกิดจากการให้ความสำคัญกับคุณค่าของการดำรงอยู่ของคนในชุมชนด้วยการสะท้อนคุณค่าที่อยู่ในตัวคน ได้แก่ความรู้ ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนอันซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นทุนที่สำคัญในการกำหนดเนื้อหา หากพิจารณาภาษาเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดและเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้กันมากที่สุด และปรากฏในวรรณกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นเงื่อนไขเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการสื่อสารเรื่องราวในวรรณกรรมนั้น ๆ ในขณะที่การสร้างนิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 สำหรับเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การใช้ภาษาเพื่อเล่าเรื่องในนิทานจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการ ในขณะที่สังคมมลายูมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร หากพิจารณากลุ่มเป้าหมายการใช้งานของสื่อนิทาน เป็นเด็กมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พิจารณาได้ว่า ควรใช้ภาษามลายูที่เป็นภาษาถิ่นหรือภาษากลางและเพื่อความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน

วงกว้าง ควรกำหนดให้มีภาษาไทยร่วมด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะทวิภาษา (ไทย - มลายู)

นอกจากเรื่องภาษาแล้ว เงื่อนไขด้านภาพประกอบการสร้างนิทานเพื่อการเรียนรู้โรคระบาดโควิด-19 เป็นความสำคัญอีกประการที่ต้องศึกษารายละเอียดของภาพประกอบ โดยเฉพาะรูปลักษณ์ของภาพประกอบจะช่วยให้เกิดความน่าสนใจของข้อมูล ทั้งนี้ต้องให้ความสำคัญกับภาพสะท้อนชีวิตและความคิดของคนในชุมชนออกมา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้จากนิทาน จำเป็นต้องมีฐานความรู้จากบริบททางสังคมของผู้อ่านนิทานทั้งที่สามารถมองเห็นได้ เช่น ภาพประกอบนิทานที่นำเสนอสภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชน และภาพประกอบที่ไม่สามารถมองเห็นได้ประกอบด้วย วัฒนธรรม ความรู้ ความเชื่อ ซึ่งการเรียนรู้ที่ได้จากนิทานที่มีสภาพเป็นจริงจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย สามารถนำความรู้ที่ได้มาสร้างเข้มแข็งให้กับบุคคลและชุมชน จากที่ผู้วิจัยนำเสนอไปข้างต้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของไพบูลย์วรรณ จิตพัฒนกุล และคณะ (2566) ที่พบว่าผู้เขียนนิทานต้องสื่อสารให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่าย การนำเสนอตัวละครและฉากต้องนำเสนอให้เป็นแบบสมจริง ที่ผู้อ่านพบเจอในชีวิตจริง อีกทั้งหายังใช้ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง ยิ่งเป็นตัวช่วยเสริมความสนใจ สร้างความเข้าใจ และนำไปสู่จินตนาการ รวมถึงเป็นการพัฒนาความคิดของเด็กให้มองโลกทัศน์กว้างมากขึ้นได้อีกด้วย (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2560) อย่างไรก็ตามการเผยแพร่นิทานไปสู่กลุ่มเป้าหมายหากไม่คำนึงถึงความน่าสนใจ ความต้องการตามวัยก็อาจส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ การเผยแพร่นิทานที่มีภาพประกอบสวยงามสอดคล้องกับวิถีท้องถิ่น และการแปลความเป็นภาษาที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น ยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้วัฒนธรรมการอ่าน ช่องทางการสื่อสารหรือรูปแบบการเผยแพร่ต้องพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งพิจารณาได้ว่าการเผยแพร่นิทานไปสู่กลุ่มเป้าหมายต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลัก อภิชัจ พุกสวัสดิ์ (2564) ได้กล่าวอย่างน่าสนใจว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกลไกและเครื่องมือที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มความสามารถทางการสื่อสารให้กับบุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี อาจพิจารณาได้ว่า การเผยแพร่นิทานควรเริ่มต้นจากการคิดร่วมของชุมชน อันเนื่องจากชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การถ่ายทอดสู่ชุมชนโดยชุมชนจึงเป็นทางออกสำคัญในการเผยแพร่ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย

จากการอภิปรายไปข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าในการผลิตสื่อวรรณกรรมทุกประเภทสำหรับเด็กและเยาวชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางความคิด กาย ใจ และวาจา รวมถึงมีความสมอดคล้องกับความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม รวมถึงบริบทวัฒนธรรมของเด็ก อันเป็นผลทำให้เกิดการบบรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนากำลังคนให้กับประเทศชาติผ่านงานวรรณกรรม ซึ่งผู้วิจัยเรียกสิ่งนี้ว่าสื่อเพื่อการพัฒนามนุษย์ ที่มุ่งหวังให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกที่มีความซับซ้อนคลุมเครือ และเปราะบางเฉกเช่นปัจจุบันด้วยการมีสติเมตตา เคารพ ให้เกียรติเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกร่วมด้วย

เอกสารอ้างอิง

กษริน วงศ์กิตติชวลิต ปิยณัฐ สุนทรประเสริฐ และ วรรณนิสา ปานพรม. (2565). คุณค่าที่ปรากฏในวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่น จากคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปี พ.ศ. 2560 - 2565. *วารสารสังคมศาสตร์,* 11 (2),12 - 27.

เกศราพร ทองพุ่มพฤกษา. (2566). หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กกับการเล่าเรื่องคุกคามทางเพศ. *วารสารศาสตร์*, 16 (1), 82-130.

เกษตรชัย และหีม. (2560). *เยาวชนมุสลิมกับพฤติกรรมตามวิถีอิสลาม.* กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.

ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2560). *อุดมคติวิทยาหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อปวงชน.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิคม สุวพงษ์. (2565). การถอดบทเรียน : เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์.* ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

นีนนิมมาน ยอดเมือง. (2566). บารมีดีที่ตน: แนวคิดทศบารมีและกลวิธีการเล่านิทานชาดกสำหรับเด็กในสื่อใหม่. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, 40(1), 1-50.

ปัญญา เทพสิงห์, เกษตรชัย และหีม, เก็ตถวา บุญปราการ, และเจตสฤทธิ์ สังขพันธ์. (2561). ลักษณะบ้านใน วัฒนธรรมมลายู: ศึกษากรณีกัมปงไอเยอร์ ประเทศบรูไนดารุสซาลาม. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,* 29 (3), 190 - 201.

ผาสุก แก้วเจริญตา, มาลินี ยามา, ชัยรัตน์ ลำโป, และสุเทพ เพชรมาก. (2566). *พลังเอื้ออารี พาคนปัตตานีฝ่าวิกฤติโควิด-19.* ปัตตานี : สำนักงานสาธารสุขจังหวัดปัตตานี.

ไพบูลย์วรรณ จิตพัฒนกุล และศิริพร งามขจิต. (2566). การศึกษาลักษณะของตัวละคร ฉาก และองค์ประกอบการเล่า เรื่องจากภาพผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่ได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นจากคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานระหว่างปีพุทธศักราช 2560 - 2565. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น,* 7 (2), 205 - 224.

ยุทธนา เกื้อกูล. (2566). *การจัดการศึกษาในอิสลาม.* ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วินัย ครุวรรณพัฒน์. (2523). *ทัศนะของคนไทยใน 4 จังหวัดภาคใต้.* (รายงานการวิจัย) ม.ป.ท.

อดัม คูชาร์สกี้. (2563). *ระเบียบแห่งการระบาด.* กรุงเทพฯ : บิบลิโอ.

อภิชัจ พุกสวัสดิ์. (2564). *นวัตกรรมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). *อนาคตศึกษา.* พิมพครั้งที่ 2. เชียงใหม่.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง.* กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2559). ตัวตนคนมลายูมุสลิมในจังหวัดยะลา. *วารสารกึ่งวิชาการรูสะมิแล,* 37(2), 96-99.

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และจิรัชยา เจียวก๊ก. (2563). การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 14(2), 241-250.

Aisyashafie. (2011). *Definition of the Malay culture.* Retrieved from http://www.studymode.com/essays/Definition - Of - a - Malay - Culture - 870351.html.

Helen Bee. (1975). *Moral Development.* The Developing Child London. United States of America.